

STRESZCZENIE

Tematem niniejszej rozprawy naukowej jest kategoria przemocy, nawiedzenia, a także zjawisko niesamowitego w wybranych narracjach autorstwa afroamerykańskiej pisarki, Toni Morrison. Dysertacja bada powyższe kategorie w odniesieniu do powieści „Najbardziej niebieskie oko” (1970) i „Umłowana” (1987). Toni Morrison, uznawana za jedną z najbardziej wpływowych pisarek XX i XXI wieku, w swojej twórczości ukazuje często pomijane narracje dotyczące niewolnictwa, przemocy oraz doświadczeń czarnoskórej kobiecości w kontekście amerykańskim. W swoich dziełach Morrison porusza kwestie amnezji rasowej i krytycznie podważa opresyjne narracje związane z reprezentacją Afroamerykanów w literaturze. W związku z tym można argumentować, iż literacki dorobek Morrison funkcjonuje jako medium, dzięki któremu głosy czarnoskórych są słyszalne, rozpoznawane i weryfikowane, kształtując dyskursy społeczno-kulturowe oraz rasowe w Stanach Zjednoczonych.

Rozdział pierwszy pt. „Teoria postkolonialna” przedstawia teoretyczne ramy pracy oraz podkreśla kluczowe pojęcia teorii postkolonialnej, skupiając się na jej najważniejszych terminach dotyczących imperializmu, kolonializmu, neokolonializmu oraz konstruowania inności. Dyskusja na temat inności oparta jest na założeniach Gayatri Chakravorty Spivak i Jacques’a Lacana.

Rozdział drugi omawia głęboko zakorzenione kulturowo stereotypy i uprzedzenia dotyczące czarnej kobiecości, poczynając od czasów niewolnictwa po wiek XX. Rozdział ten skupia się również na historii czarnego feminizmu oraz aktywnej partycypacji Afroamerykanek w ruchach na rzecz praw obywatelskich. Końcowe sekcje rozdziału poświęcone są rozkwitowi literatury autorstwa afroamerykańskich pisarek, który przypadł na lata siedemdziesiąte ubiegłego stulecia. Szczególna uwaga poświęcona jest Toni Morrison i jej wkładowi w rozwój afroamerykańskiej literatury kobiecej.

Rozdział trzeci, „Przemoc, odrzucenie i rasizm zinternalizowany w powieści *Najbardziej niebieskie oko*,” poświęcony jest postkolonialnej dyskusji na temat kategorii przemocy. Szczegółowa analiza obejmuje wielowymiarową naturę przemocy w debiutanckiej powieści Morrison „Najbardziej niebieskie oko,” w której to przemoc przyjmuje formę opresji domowej, wykorzystania seksualnego oraz przemocy zinternalizowanej.

Rozdział czwarty omawia wieloaspektowość kategorii przemocy w kolejnej powieści Toni Morrison, która jest przedmiotem badań niniejszej dysertacji, mianowicie „Umiłowana.” Dyskusja obejmuje analizę dehumanizujących mechanizmów niewolnictwa wobec czarnej kobiecości i męskości, podkreślając znaczenie oporu w procesie odzyskiwania godności w obliczu przemocy systemowej.

Rozdział piąty poświęcony jest kategorii pamięci i traumy w odniesieniu do afroamerykańskiej literatury gotyckiej. W rozdziale piątym autorka dysertacji podkreśla istotę tych kategorii, wskazując je jako niezbędne narzędzia w procesie oporu kulturowego i odzyskiwania historii. Ponadto, rozdział przedstawia, jak atmosfera spektralnego nawiedzenia i niepokoju symbolizuje trwale zakorzenione kulturowo traumy, których obecność objawia się w postaci wypartych wspomnień, zakłócających poczucie tożsamości i porządku społecznego.

Ostatni rozdział rozprawy, „Nawiedzająca przeszłość niewolnictwa: trauma międzypokoleniowa, represja, uleczenie,” stanowi szczegółową analizę tego, jak trauma niewolnictwa reprezentuje nieprzepracowany żal, represję i cierpienie przekazywane z pokolenia na pokolenie. Jednocześnie, daje ona przestrzeń do uzdrowienia, które możliwe jest poprzez procesy pamięci i rozpoznania. W rozdziale szóstym badania nad traumą, represją i uzdrowieniem wykorzystane są w celu szczegółowej analizy powieści „Umiłowana.”

W konkluzji dysertacji autorka podkreśla istotę twórczości Toni Morrison, która znacząco wykracza poza wymiar literacki. Wykluczenie, przemoc i uprzedzenie na tle rasowym stanowią punkt odniesienia do współczesnych kontekstów społecznych i politycznych, charakteryzując obecną rzeczywistość w Stanach Zjednoczonych. W konkluzji omawiane są współczesne przykłady przemocy na tle rasowym, a jeden z przykładów stanowi brutalność i agresja amerykańskiej policji w stosunku do Afroamerykanów i innych mniejszości etnicznych w USA. W rezultacie, na co wskazuje autorka dysertacji, powstało wiele inicjatyw społecznych oraz kampanii w mediach społecznościowych, których celem jest zwrócenie uwagi na wciąż aktualny problem rasizmu w Stanach Zjednoczonych. W konkluzji autorka wyraża nadzieję, iż niniejsza dysertacja stanie się przyczynkiem do zgłębienia problemu przemocy i uprzedzeń na tle rasowym przez środowiska naukowe i wyjdzie poza kontekst literacki, obejmując zarówno wymiar społeczny i polityczny zagadnienia.

Metodologia przyjęta w niniejszej rozprawie wyznacza interdyscyplinarną ramę badawczą, opartą na teoretycznych kontekstach postkolonialnych oraz studiów nad traumą, umożliwiającą szczegółową analizę tematów przemocy, nawiedzenia oraz kategorii niesamowitego w wybranych narracjach Toni Morrison. W początkowych rozdziałach pracy

skupiono się na kluczowych pojęciach związanych z teorią postkolonialną—imperializm, inność oraz stereotypy rasowe—czerpiąc z refleksji wybitnych myślicieli, takich jak Jacques Lacan czy Edward Said. Ponadto, portret czarnoskórej kobiecości w twórczości Morrison osadzony jest w kontekście mechanizmów systemowego wykluczania i marginalizacji, odwołując się do kategorii *subaltern*, omówionej przez Gayatri Chakravorty Spivak.

Ramy teoretyczne oparte na psychoanalizie, sformułowane przez Ernsta Jentscha i Zygmunta Freuda, wyjaśniają pojęcie niesamowitego (niem. *unheimlich*) jako zjawiska ściśle powiązanego z wypartymi lękami, tym samym pogłębiając rozumienie trwałej obecności niepokoju związanego z traumą. Praca opiera się także na teorii traumy i pamięci, odwołując się do koncepcji Marianne Hirsch oraz Maurice’a Halbwachsa. Obie teorie służą do analizy traumy transgeneracyjnej jako formy nawiedzającego dziedzictwa, które nieustannie oddziałuje na kształtowanie tożsamości jednostek oraz ich relacje społeczno-kulturowe. Dyskusja na temat traumy międzypokoleniowej opiera się także na pracach Ronalda Eyermana, Gabrielle Schwab oraz M. Gerarda Fromma. Metodologicznie, dysertacja wykorzystuje badania widmowe (ang. *spectral studies*) Kathleen Brogan i Avery’ego Gordona, które ukazują, jak zjawy i duchy ucieleśniają pamięć zbiorową i społeczną traumę.